

Scripta
Branimiro
Gabričević
dicata

ZENTINAM ET TRIL, knjiga 1

Scripta
Branimiro
Gabričević
dicata

Trilj, 2010.

Scripta
Branimiro
Gabričević
dicata

Curaverunt
J. Dukić, A. Milošević, Ž. Rapanić

Pons Tiluri, MMX.

Anamarija KURILIĆ

L. Gavius Optatus sacerdos Liburnorum
iz Senja

U lapidariju *Arheološkog muzeja u Zagrebu*, u ugodnom ambijentu koji kao da priziva neka davna vremena, izložen je jedan vrlo zanimljiv epigrafski spomenik iz Senja. Na prednjoj strani spomenika, unutar natpisnog polja koje uokviruje reljefno oblikovana *tabula ansata*, isklesana je posveta Ocu Liberu (*Liberu Patri*), koja podrobno opisuje zahvate na obnovi njegova hrama i inventara: *Lib(ero) pat(ri). / L. Gávius Optátus sac(erdos) / Liburnór(um) immemor(iam) (!) Gáviáe / L. f. Maximáe matris templum / á parte dextrá aedic(ulae) líbero / aditú maiorí altáno cum valvís / et accubitú et sedibus vetustáte / corruptum á soló restituit*¹.

Spomenik je bio pronađen prije gotovo punih stotinu godina, ali kao spolij, točnije, kao pokrovna ploča kasnoantičkog groba na nekropoli koja se prostirala na današnjem Čopićevu naselju u Senju. Objavu je, međutim, dočekao tek 1956. godine, i to upravo iz pera najkompetentijega stručnjaka, našeg izvrsnog antičara i možda jednog od posljednjih istinskih humanista, profesora Branimira

¹ B. GABRIČEVIĆ, Une inscription inédite provenant de Senia, *Archaeologia Iugoslavica*, 2, Beograd, 1956, str. 53. – *ILJug* 247 (= A. et J. ŠAŠEL, *Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMXL et MCMLX repertae et editae sunt*, Situla, 5, Ljubljana, 1963. – *Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMLX et MCMLXX repertae et editae sunt*, Situla, 19, Ljubljana, 1978. – *Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMII et MCMXL repertae et editae sunt*, Situla, 25, Ljubljana, 1986.); također: *Anné épigraphique*, (= AE) Paris, 1959, br. 122. Usp. još i: M. GLAVIČIĆ, Natpisi antičke Senije, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio povijesnih znanosti*, 33(20), Zadar, 1994, natpis "f", str. 62-63. – A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije od 1. do 3. stoljeća po Kristu: antroponimija, društveni slojevi, etničke promjene, gospodarske uloge*. Doktorski rad, Filozofski fakultet u Zadru, Zadar, 1999, kat. br. 2621. Za druge objave vidi kod I. JADRIĆ, *Liberov kult u rimskoj provinciji Dalmaciji*. Magistarski rad, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2007, kat. br. 3, str. 102-103.

Gabričevića². Nedaleko od njegova mjesta nalaza, na dominantnom položaju smještenom na sjeveroistočnoj periferiji antičkoga grada, i danas na području bujnih vrtova i vinograda, 1997. godine pronađeni su arhitektonski ostaci koji se pripisuju Liberovu svetištu, možda upravo ovomu koji je na njemu spomenut³.

Sadržaj natpisa govori da je L. Gavije Optat, koji je bio svećenik carskoga kulta za Liburne, u sjećanje na svoju majku, Gaviju Maksimu, od temelja obnovio hram (podrazumijeva se – Liberov) koji se do tada nalazio desno od edikule, kao i vratnice te namještaj (ležaljke i sjedala) te je ondje omogućio slobodan pristup (*libero aditu*) velikom *altano*.⁴ To je dobročinstvo za antičku Seniju poduzeo vjerojatno tijekom 2. st.,⁵ i to po svoj prilici početkom stoljeća, na što bi ukazivali epigrafsko-paleografski kriteriji (kao što su uporaba apeksa i paleografija),⁶ ali i oni onomastički-

² B. GABRIČEVIĆ, Une inscription, 1956. (Usp. i *ILLug* 247 = *AE* 1959, 122). Dragom profesoru Gabričeviću, od kojega sam i sama imala čast i povlasticu upijati čaroliju koja je isijavala iz njegovih predavanja na zadarskom studiju arheologije, dugujem što sam se i sama uputila u vode epigrafije i svih onih kompleksnih sadržaja koje ona otkriva znatiželjnom, stručnom oku. Na tomu i na svemu ostalomu što nas je naučio, od srca hvala!

³ Opširnije o tom nalazu (ali i o ulomcima monumentalnog mramornog Liberovog kipa nađenoga u blizini) te pripadajuću literaturu vidi kod I. JADRIĆ, *Liberov kult*, str. 55-58, a usp. i str. 65-66. – Usp. nadalje i: M. GLAVIČIĆ, Natpisi, str. 63. Stariji autori jer, naravno, nisu znali za ove rezultate, Liberov hram su smještali na drugu lokaciju (više vidi kod I. JADRIĆ, *Liberov kult*, str. 57). Uz Liberov hram veže se i jedan ulomak natpisa iz Senja (M. GLAVIČIĆ, Tri rimskodobna natpisa iz Senja, *Senjski zbornik*, 23, Senj, 1996, str. 29-30. – I. JADRIĆ, *Liberov kult*, kat. br. 4), kojemu je od pretpostavljenoga imena Libera sačuvano samo slovo L.

⁴ Niz je poteškoća koje izrastaju iz strukturiranja rečenice koja opisuje što je sve Gavije Optat učinio, prije svega glede fraza *a parte dextra aediculae libero aditu* i *maiori altano*. Budući da ona nije ključna za daljnji tijek rada, ovdje samo upućujem zainteresiranog čitatelja na djela koja su se njome detaljnije pozabavila, a prije svega: B. GABRIČEVIĆ, Une inscription, str. 53-54 (usp. i: J. MEDINI, Epigrafički podaci o munificijencijama i ostalim javnim gradnjama antičke Liburnije, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdvo povijesnih znanosti*, 6(3), Zadar, 1969, str. 51). Nešto drugačije mišljenje nude *ILLug* 247 i A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, kat. br. 2621. Usp. još i M. GLAVIČIĆ, Kult Libera u antičkoj Seniji, *Senjski zbornik*, 29, Senj, 2002, str. 8 te I. JADRIĆ, *Liberov kult*, str. 55.

⁵ Tako ga datira J. MEDINI, Epigrafički podaci, str. 51.

⁶ Tekst Optatova natpisa isklesan je elegantnim uskim slovima *scripturae actuarie* koju priređivači *ILLug-a* vežu uz Hadrijanovo doba (*ILLug* 247. Prema njima i M. ZANINOVIĆ, Štovanje Libera na istočnom Jadranu, u: *Od Helena do Hrvata*, Zagreb, str. 338; prvi put tiskano u: *Duhovna kultura Ilira, Posebna izdanja ANUBiH*, 67, Centar za balkanološka ispitivanja, knj. 11, Sarajevo, 1984, str. 245-252). Iako je pa-

ki.⁷ Ovo posljednje, ipak, jednako kao i pitanje građansko-pravnog statusa Optata i njegove majke, još uvijek nisu detaljno proučeni, pa će se to učiniti u ovome radu.

L. Gavije Optat imenovan je vrlo jednostavnim imenskim obrascem *tria nomina* tipa, koji ne sadrži ni filijaciju, ni tribus niti oznaku porijekla. Takav se imenski obrazac u Liburniji javlja dosta često, i to kako kod slobodnorodnih rimskih građana, tako i kod oslobođenika. Obrazac je, brojčano gledano, nadmoćno češće prisutan u imenovanju osoba tijekom ranog principata no, gledano u postotcima, zapaža se nešto drugačiji omjer, jer je njegova upotreba bila tek nešto češća u ranom (13,46%) nego u kasnom principatu (10,23%).⁸

Gentilno ime *Gavius*, čiji su oni jedini nositelji u Seniji (i široj okolici), ukazivalo bi – kao što su zapazili i svi prethodni istraživači – na italsko porijeklo njegovog nositelja⁹; ime je svugdje rasprostranjeno, a naročito često u sjevernoj Italiji, dok ga u Dalmaciji većinom nose Italici sa sjevera Italije¹⁰. No, nositelji toga nomena prilično su rijetki kako u cijeloj Dalmaciji,¹¹ tako i u Liburniji, a niti jednom nisu

leografija najnepouzdaniji element za određivanje vremena nastanka nekog natpisa, ovakvu ili čak nešto raniju dataciju – u Trajanovo doba – podupirali bi i neki drugi pokazatelji. Otprilike u to doba se, naprimjer, upravo datira najčešća koncentracija uporabe apeksa na natpisima s nekropole u *Isola sacra* u Ostiji, gdje se oni većinom javljaju tijekom Trajanova doba ili početka Hadrijanova (vidi H. THYLANDER, *Étude sur l'épigraphie latine*, Lund, 1952, str. 49-50. Usp. i J.-M. LASSÈRE, *Manuel d'épigraphie romaine*, Paris, 2005, str. 55). Osim toga, i ordinacija teksta bi bila u skladu s ovakvim datiranjem, jednako kao i povremena uporaba ligatura.

⁷ Imena Gavija Optata i njegove majke posve su latinska, a imenski obrasci kojima su imenovani na području Liburnije bili su prilično dugo u uporabi, osobito Optatov koji se ondje koristi od oko sredine 1. do oko sredine 3. stoljeća; međutim, majčin je imenski obrazac bio u uporabi nešto kratkotrajniji – do oko sredine 2., a najkasnije do druge polovice 2. stoljeća po Kr. (vidi A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, str. 55-56, te 72 i d., osobito 75-76).

⁸ Detaljnije o tom imenskom obrascu u Liburniji v. kod A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, str. 47 i d., 148 te Prikaz 15b.

⁹ B. GABRIČEVIĆ, *Une inscription*, str. 54. – J. MEDINI, *Epigrafički podaci*, str. 51. – J. J. WILKES, *Dalmatia*. London, 1969, str. 200. – M. GLAVIČIĆ, *Natpisi*, str. 62. – I. JADRIĆ, *Liberov kult*, str. 82.

¹⁰ G. ALFÖLDY, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatien*. Heidelberg, 1969, str. 87, s.v. Gavius.

¹¹ Donedavno se smatralo da je i na natpisu iz Lješa *Corpus Inscriptionum Latinarum*, (= *CIL*) 3, 1704 bio spomenut jedan Gavije koji je ondje bio visoki gradski magistrat: *L. Gavi(us) Aug()* (vidi npr. I. JADRIĆ, *Liberov kult*, bilj. 325 na str. 82), međutim, pronalaskom još dva natpisa koji spominju istoga magistrata, ali bez skra-

sa sigurnošću potvrđeni kod starosjedilačkog življa. Za sada mi je poznato osam, odnosno devet potvrda njegovih nositelja iz cijele rimske Dalmacije, i to dvije (odnosno tri) iz Liburnije, s jednako toliko natpisa, i još šest iz ostatka Dalmacije, s ukupno četiri natpisa. Iz glavnoga grada provincije, Salone, poznati su otac i sin (*T. Gavius Benedictus* i sin mu *Gavius Amabilis*)¹², te *T. Ga[vi]us Va[le]ntin[us]*¹³, na natpisu iz Tilurija su zabilježeni veteran XV. legije rodom iz Verone i njegov brat (veteran *L. Gavius L. f. Pub. Verona* i brat *M. Gavius*)¹⁴, a iz unutrašnjosti Dalmacije (iz Komina kod Pljevlja - *Mun. S.*) poznat je neki *Gav(ius) Durus*¹⁵. Uz područje Liburnije vežu se epigrafske potvrde za trojicu nositelja toga imena: jednoga pripadnika pretorijanske kohorte u Rimu podrijetlom iz Varvarije (*Sex. Gavius Vindex Varvaria mil. coh. praet.*)¹⁶, te dva legionara, oba porijeklom iz sjeverne Italije, jednoga s natpisa iz okolice Knina, porijeklom iz Firenze (*P. Gavius P. f. Scaptia Bassus [Fl]o[rentia?---]*)¹⁷, a drugoga s natpisa iz Burnuma porijeklom iz Cispadanske Galije, *Q. Gavius Q. f. Arn(ensis tribu) Optatus dom(o) Brixel(lis)*¹⁸, koji osim istog nomena, nosi i isti kognomen kao i senjski Gavije.

Taj je kognomen svugdje vrlo snažno rasprostranjen, a osobito u keltskim područjima¹⁹, što je posve u skladu s rasprostranjenošću gentilnog imena *Gavius* u sjevernoj

čivanja njegova nomena, odmah je postalo jasno da mu je gentilno ime bilo *Gaviarius*, a ne *Gavius* (vidi S. ANAMALI - H. CEKA - É. DENIAUX, *Corpus des inscriptions latines d'Albanie*, Rome, École française de Rome, 2009, str. 22-25), pa tu potvrdu treba isključiti iz korpusa dalmatinskih Gavija.

¹² *CIL* 3, 9108.

¹³ *ILJug* 2144.

¹⁴ *AE* 1979, 444.

¹⁵ *ILJug* 608.

¹⁶ *CIL* 6, 32515, a, 27; usp. A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, kat. br. 2868. No, to što je on bio iz Varvarije ne mora automatski značiti da je bio i liburnskog starosjedilačkog podrijetla.

¹⁷ *CIL* 3, 2837. Usp. A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, kat. br. 2242.

¹⁸ *CIL* 3, 14321.13 = 15000 (= *AE* 1899, 54). Usp. A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, kat. br. 1058.

¹⁹ G. ALFÖLDY, *Die Personennamen*, 256, s.v. Optatus. Za distribuciju imena usp. i B. NEDVED, Stanovništvo Zadra od 1. do 3. stoljeća (prvi dio), *Diadora*, 14, Zadar, 1992, str. 240, s.v. Optatus, a za brojnost potvrda vidi A. MÓCSY, *Beiträge zur Namenstatistik, Dissertationes Pannonicae*, ser. III, vol. 3, Budapest, 1985, str. 27, usp. i str. 92-100 gdje se vidi da je jedino u Narbonskoj Galiji (str. 96-97, 100) bilo među deset najčešćih imena.

Italiji. Ipak, ime *Optatus* potvrđeno je na više liburnskih natpisa, i to opet uglavnom u kontekstu koji se može povezati s italiskim doseljenicima ili njihovim potomcima odnosno njihovim oslobođenicima²⁰.

Njegova majka, Gavijsa Maksima, kći Lucija Gavijsa, imenovana je najpotpunijim ženskim standardnim rimskim imenskim obrascem: gentilnim imenom, filijacijom i kognomenom²¹. Na liburnskim natpisima gotovo je isključivo rezerviran za imenovanje žena, poglavito slobodnorodenih rimskih građanki, i to češće starosjedilačkog liburnskog podrijetla nego doseljeničkog²². Njezin kognomen je jedno od najčešćih imena koja se javljaju na gotovo svim područjima rimske države i u svim društvenim slojevima²³, pa ne iznenađuje da je tako i na područjima Liburnije i ostatka rimske Dalmacije²⁴. Ime su često nosili i romanizirani liburnski starosjedioci.²⁵

Dakle, iz njezinog imenskog obrasca jasno proizlazi da je Gavijsa Maksima bila slobodnorodena rimska građanka, a po njezinoj filijaciji se dade zaključiti da joj je i otac bio rimski građanin no, nije moguće odrediti je li on bio rimski građanin sa svježim civitetom ili je njegova familija raspolagala tim pravom već niz naraštaja. Ono što se može zaključiti jest to da je imao *patriam potestatis* nad svojom kćeri, a, kako se čini, i nad svojim unukom, L. Gavijem Optatom, koji nosi njegov (odnosno majčin) *nomen gentilicium*.

Naime, posjedovanje istih gentilnih imena kod majke i sina – osobito kad ona nisu neka od najčešćih carskih gentilicija koja su se znala nadijevati velikom broju novih rimskih građana, ili kad ona nisu dominantna u nekoj

²⁰ Vidi A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, str. 159, 172-173, 400.

²¹ Za imenovanje žena vidi A. KURILIĆ, *Imenovanje žena u ranorimskoj Liburniji i takozvana "ženska prae nomina"*, *Archaeologia Adriatica*, 2, Zadar, 2008, str. 161 i dalje.

²² A. KURILIĆ, *Imenovanje žena*, str. 162.

²³ A. MÓCSY, *Beiträge*, str. 27, 92-100. Usp. i *Onomasticon provinciarum Europae Latinarum Vol. III* (= OPEL 3): *Labareus - Pythea*, composuit et correxit B. Lörinz, Wien, 2000, str. 68-72.

²⁴ G. ALFÖLDY, *Die Personennamen*, str. 242-243. – B. NEDVED, *Stanovništvo*, str. 237.

²⁵ A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, str. 16, 170.

užoj zajednici (kao npr. *Octavii* u Nadinu)²⁶ – ukazuje na to da u trenutku rođenja djeteta roditelji nisu posjedovali *ius conubii* ni isti građansko-pravni status²⁷. Na to bi ukazivao i nedostatak filijacije u sinovljevu imenovanju. S obzirom na to da je majka sigurno posjedovala rimsko građansko pravo, ostaje ispitati kakav je građansko-pravni status uživao otac njezina sina. Iako se obično u analognim situacijama najprije pomišlja na to da su majka i sin oslobođenici istoga gospodara²⁸, ovdje to teško može doći u obzir, i to ne toliko zbog toga što je Optat pripadao municipalnoj i regionalnoj eliti²⁹, a što je u pravilu isključivalo podrijetlo iz servilnog staleža³⁰, već jednostavno zato jer njegova majka, kao što je već istaknuto, sigurno nije bila oslobođenica već slobodnorođena rimska građanka. Iz istih razloga sklona sam iz daljnjeg razmatranja isključiti mogućnost da mu je otac bio rob³¹, pa preostaju samo još

²⁶ Vidi A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, str. 142-143. – A. KURILIĆ, *Ususret Liburnima. Studije o društvenoj povijesti ranorimske Liburnije*, Zadar, 2008, str. 92-93.

²⁷ Usp. A. KURILIĆ, Nadgrobni spomenik obitelji Queresii iz Varvarije, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio povijesnih znanosti*, 31(18), 1991-1992, Zadar, 1993, str. 91 i d., a osobito str. 94-95, gdje su navedene i relevantne odredbe rimskoga prava.

²⁸ A. KURILIĆ, Nadgrobni spomenik, str. 94. – A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, str. 159 i d.

²⁹ Za službu *sacerdos Liburnorum* vidi npr. B. GABRIČEVIĆ, Une inscription, str. 54-55. – *ILug* 247 (= *AE* 1959, 122). – J. MEDINI, Epigrafički podaci, str. 51. – M. GLAVIČIĆ, Natpisi, natpis "f", str. 62-63. Ovdje možda vrijedi spomenuti da su druge dvije osobe što obnašaju službu koja se izjednačuje s ovom (*sacerdos ad aram Augusti Liburnorum*) pripadale municipalnoj eliti: jedan je bio gradski vijećnik i duovir u Skardoni (*CIL* 3, 2810 = *ILug* 199 = A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, kat. br. 2229), dok je drugi, ukoliko tekst SAC LIB s njegova natpisa doista ne treba čitati kao *sacer(doti) Lib(eri)?* (*CIL* 3, 02931 i str. 1037, 1635 = A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, kat. br. 1880) osim što je bio duovir i edil Arbe, pripadao i viteškom staležu (usp. i B. NEDVED, Stanovništvo Zadra, str. 207, br. 97), pa se slična karijera smije pretpostavljati i za senjskoga svećenika carskoga kulta za Liburne.

³⁰ Za uvjete za izbor gradskih vijećnika i viših gradskih dužnosnika, vidi M. GLAVIČIĆ, *Gradski dužnosnici na natpisima obalnog područja rimske provincije Dalmacije*. Doktorski rad, Filozofski fakultet u Zadru, Zadar, 2002, str. 101-102, 116. Usp. i A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, bilj. 304 na str. 197.

³¹ Na to pomišlja I. JADRIĆ, *Liberov kult*, bilj. 328 na str. 82. Osim toga, s obzirom na to da je natpis možda bio baš iz Hadrijanova doba, na Optata se ne bi ni moglo primijeniti Hadrijanovo zakonodavstvo kojim je on obnovio pravilo *ius gentium* prema kojemu će dijete koje se rodi iz veze rimske građanke i roba biti slobodno (vidi Gaj, *Inst.*, I., 84). Usp. A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, str. 196.

dvije opcije: mogao je biti peregrin ili latinski građanin³². Kao što se ističe u Gajevim *Institucijama*, dijete rođeno iz veze rimske građanke i peregrina ostaje peregrin³³, pa bi prema tome trebalo zaključiti da otac L. Gavija Optata nije bio ni peregrinskog statusa. Isti antički autor, međutim, ovako propisuje za djecu rođenu iz veze rimske građanke i Latina (*Inst.*, I, 80): "...ex Latino et cive Romana, sive ex lege Aelia Sentia sive aliter contractum fuerit matrimonium, civis Romanus nascitur...", odnosno: "...ako se sklopi brak između Latina i rimske građanke, bilo po *Lex Aelia Sentia* ili nekako drugačije, dijete koje se rodi bit će rimski građanin ...". Prema tome se može zaključiti da je Optatov otac mogao biti upravo latinski građanin, odnosno da je raspolagao latinskim građanskim pravom.

To mi se čini vjerojatnijim jer se posjedovanje latinskoga prava može pretpostaviti za većinu ili čak sve liburnske zajednice u ranijem periodu njihove romanizacije. Takav se status, za sada, sa sigurnošću mogao (epigrafski) dokazati za Varvariju, a možda još i za *Corinium*³⁴, a sad bi se na osnovi ovoga natpisa mogao pretpostavljati i za Seniju; drugim riječima, moglo bi se pretpostaviti da je *Senia* bila municipij s latinskim pravom još tijekom odmaklog 1. stoljeća po Kristu³⁵ i to pod uvjetom da je Optat bio već u nekoj odmakloj dobi kad je učinio ovo dobročinstvo.

Kad se gore navedeno sažme, može se zaključiti da je L. Gavije Optat morao biti rođen iz veze rimske građanke

³² Naravno, moguće je da je identitet Optatova oca bio nepoznat, pa je on tada mogao biti čak i rimski građanin, no to opet ne bi imalo nikakva utjecaja na sinovljev građansko-pravni status (A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, str. 196).

³³ Gaj, *Inst.*, I, 75-78; usp. A. KURILIĆ, Nadgrobni spomenik, str. 95.

³⁴ Za latinski status liburnskih zajednica općenito, te za takav status ovih dviju liburnskih općina, vidi A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, poglavlje 3.3.3. (str. 135 i d.), osobito str. 138-139, 145, gdje je navedena i starija literatura. Latinski se status dodjeljivao cijelim zajednicama, ali postoje mišljenja da se dodjeljivao i individualno; vidi E. M. MORALES RODRÍGUEZ, *Los municipios flavios de la Bética*. Doktorski rad, Universidad de Granada, 2000, str. 36-37. <http://digibug.ugr.es/bitstream/10481/4419/2/CAP-1.pdf> (25. lipanj 2010.)

³⁵ To bi bilo dosta kasno, s obzirom na to da se za druge liburnske zajednice pretpostavlja puno ranije stjecanje toga prava (A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, str. 138-139). Neobično je da u Senju uopće nema osoba imenovanih domorodačkim imenima, iako se u latinskim municipijima mora očekivati uz osobe imenovane na rimski način i snažnija prisutnost domaćih imena i imenskih obrazaca; vidi A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, str. 145.

i latinskoga građanina, pa je stoga slijedio majčin građansko-pravni status i postao rimskim građaninom. Time je potpao pod djedovu *patriam potestatis* te dobio njegovo gentilno ime (a možda čak i prenamen, jer je njegov djed, Gavijin otac, nosio isti prenamen Lucius, što se jasno vidi iz njezine filijacije)³⁶. S obzirom na takav građansko-pravni status njegova oca, teško da je onda L. Gavije Optat mogao biti pripadnik doseljene italske familije; radije bi ga, iako u njegovu imenovanju nema nikakva traga starosjedilačke imenske baštine, trebalo smatrati pripadnikom istaknute domorodačke familije³⁷, a lako je moguće da je i majka pripadala istom etničkom i socijalnom sloju³⁸.

³⁶ Gaj, *Inst.*, I, 87., jasno naglašava da djeca rođena iz ovakve i sličnih veza neće biti pod očevom vlašću; no, dijete koje iz takve veze postaje rimski građanin bit će pod vlašću majčina oca familije, jer ona sama ne može preuzeti tu ulogu nad njime.

³⁷ Gotovo svi dosadašnji istraživači izražavaju slično mišljenje, ali s drugačijim argumentima: i J. MEDINI, *Epigrafički podaci*, str. 51 i M. GLAVIČIĆ, *Natpisi*, str. 62-63, pretpostavljaju njegovo liburnsko podrijetlo na osnovi svećeničke službe koju je obnašao. I. JADRIĆ, *Liberov kult*, str. 82, do tog zaključka dolazi analogijom s liburnskim podrijetlom druge dvojice poznatih svećenika carskoga kulta za Liburne.

³⁸ U Liburniji se izrazito primjećuje praksa statusne endogamije među pripadnicima njezinih elita; vidi A. KURILIĆ, *Pučanstvo Liburnije*, str. 212 i d. - A. KURILIĆ, *Ususret Liburnima*, str. 91 i dalje.

Anamarija KURILIĆ

L. Gavius Optatus sacerdos Liburnorum *aus* Senj
Zusammenfassung

Aus Senj (dem antiken Senia) stammt die sehr interessante Inschrift des Priesters L. Gavius Optatus (*ILLug* 247), die wertvolle Daten über die Kulte und die Priesterschaft in Senj, Liburnia und ganz Römisch-Dalmatien liefert. Mit diesen Aspekten hat sich B. Gabričević detailliert beschäftigt, welcher die Inschrift auch als erster veröffentlicht hat. Diese Arbeit widmet sich vor allem dem Menschen L. Gavius Optatus, seinem bürgerlich-rechtlichen Status und seiner ethnischen Zugehörigkeit wie auch der Familie *Gavii*, deren Gentilnamen er trägt. Da dieser relativ selten auf dem Gebiet der römischen Liburnia bekundet ist, in Senj etwa nur in dieser Inschrift, ist es sehr ungewöhnlich, dass sowohl Sohn als auch Mutter denselben Gentilnamen tragen. In dieser Arbeit wird dieses Problem untersucht und nach Erwägung verschiedener möglicher Optionen wird jene angeboten, welche am wahrscheinlichsten erscheint, nämlich dass die Gleichheit der *nomina* Folge verschiedenen bürgerlich-rechtlichen Status seiner Eltern zum Zeitpunkt seiner Geburt ist. Dies resultierte, so scheint es, auch damit, dass er das *nomen gentilicium* seiner Mutter und nicht das seines Vaters trägt.

Popis autora i suradnika:

Neda ANZULović, prof., bibliotekarska savjetnica
HR - 21000 Split
Domovinskog rata 23

prof. dr. sc. Zdenko BRUSIĆ, izvandredni profesor
Sveučilište u Zadru - Odjel za arheologiju
www.unizd.hr/arheologija
HR - 23000 Zadar
Obala kralja Petra Krešimira IV., br. 2
e-mail: zbrusic@gmail.com

Tonči BURIĆ, prof. arheol., muzejski savjetnik
Muzej hrvatskih arheoloških spomenika
www.mhas-split.hr
HR - 21000 Split
S. Gunjače b. b.
e-mail: tonci.buric@mhas-split.hr

akademik Nenad CAMBI, redovni profesor
Sveučilište u Zadru - Odjel za arheologiju
www.unizd.hr/arheologija
HR - 23000 Zadar
Obala kralja Petra Krešimira IV., br. 2
e-mail: nenad.cambj@st.htnet.hr
Privatna adresa: HR - 21000 Split, Zoranićeva 4/II

prof. dr. sc. Slobodan ČAČE, redovni profesor
Sveučilište u Zadru - Odjel za povijest
www.unizd.hr/povijest
HR - 23000 Zadar
Obala kralja Petra Krešimira IV., br. 2
e-mail: scace1946@gmail.com

mr. sc. Vedrana DELONGA, muzejska savjetnica
Muzej hrvatskih arheoloških spomenika
www.mhas-split.hr
HR - 21000 Split
S. Gunjače b. b.
e-mail: delonga.vedrana@gmail.com

dr. sc. Josip DUKIĆ, viši asistent
Sveučilište u Splitu - Katolički bogoslovni fakultet
www.kbf-st.hr
HR - 21000 Split
Zrinsko-Frankopanska 19
e-mail: josdukic@gmail.com

dr. sc. Ivo FADIĆ, muzejski savjetnik
Muzej antičkog stakla Zadar
www.mas-zadar.hr
HR - 23000 Zadar
Poljana Zemaljskog odbora 1
e-mail: ivo.fadic@mas-zadar.hr

- dr. sc. Smiljan GLUŠČEVIĆ, muzejski savjetnik
Arheološki muzej Zadar
 www.amzd.hr
 HR - 23000 Zadar
 Trg opatice Čike 1
e-mail: sgluscevic@amzd.hr
- professor emeritus Nikola JAKŠIĆ
Sveučilište u Zadru - Odjel za povijest umjetnosti
 www.unizd.hr/povijest-umjetnosti
 HR - 23000 Zadar
 Obala kralja Petra Krešimira IV., br. 2
e-mail: njaksic@unizd.hr
Privatna adresa: HR - 23000 Zadar, Put Vrela 23
- doc. dr. sc. Branko KIRIGIN, muzejski savjetnik
Arheološki muzej Split
 www.armus.hr
 HR - 21000 Split
 Zrinsko-Frankopanska 25
e-mail: branko.kirigin@st.htnet.hr
- prof. dr. sc. Anamarija KURILIĆ, izvanredna profesorica
Sveučilište u Zadru - Odjel za povijest
 www.unizd.hr/povijest
 Obala kralja Petra Krešimira IV., br. 2
 HR - 23000 Zadar
e-mail: anamarija.kurilic@zd.t-com.hr
- professor emeritus Tomislav MARASOVIĆ
 HR - 21000 Split
 Marasovićeve 8
e-mail: tomislav.marasovic@st.t-com.hr
- dr. sc. Branka MIGOTTI, znanstvena savjetnica
Odsjek za arheologiju HAZU
 info.hazu.hr/odsjek_za_arheologiju
 HR - 10000 Zagreb
 A. Kovačića 5
e-mail: branka.migotti@zg.t-com.hr
- doc. dr. sc. Ante MILOŠEVIĆ, muzejski savjetnik
Muzej hrvatskih arheoloških spomenika
 www.mhas-split.hr
 HR - 21000 Split
 S. Gunjače b. b.
e-mail: ante.milosevic@st.t-com.hr
- prof. dr. sc. Željko RAPANIĆ, izvanredni profesor
 HR - 21000 Split
 Gorička 12
- mr. sc. Helga ZGLAV-MARTINAC, muzejska savjetnica
Muzej grada Splita
 www.mgst.net
 HR - 21000 Split
 Papalićeve 1
e-mail: hmartinac@yahoo.com

Sadržaj

Željko RAPANIĆ	5-20
<i>Manibus plenis lilia dabit</i>	
O životu i djelu Branimiru Gabričeviću	
Bibliografija Branimira Gabričevića	
Branko KIRIGIN	23-55
Gradina Sutilija povrh Trogira i nalazi rane	
keramike tipa <i>Alto-Adriatico</i>	
<i>Sutilija hillfort above Trogir and the finds</i>	
<i>of early Alto-Adriatico vases (Summary)</i>	
Slobodan ČAČE	57-81
<i>Discripti in decurias</i> (Plin. Nat. hist. 3, 142-143)	
- uređenje osvojenih područja pod Augustom	
<i>Discripti in decurias</i> (Plin. Nat. hist. 3, 142-143):	
<i>Die Verfassung der besetzten Gebiete unter Augustus (Zusammenfassung)</i>	
Anamarija KURILIĆ	83-91
<i>L. Gavius Optatus sacerdos Liburnorum</i> iz Senja	
<i>L. Gavius Optatus sacerdos Liburnorum aus Senj (Zusammenfassung)</i>	
Branka MIGOTTI	93-114
Rimska vojnička stela iz Svojića na Kordunu	
<i>A Roman legionary stele from the village of Svojić, Kordun (Summary)</i>	
Zdenko BRUSIĆ	115-125
Zdjele istočne sigilate na podmorskim nalazištima zadarskog akvatorija	
<i>Schüsseln der Ost-Sigillata an unterseeischen Fundorten</i>	
<i>im Aquatorium von Zadar (Zusammenfassung)</i>	
Ivo FADIĆ	127-134
<i>Lucius Aemilius Blastus</i> - reljefno ime proizvođača	
na dnu vrčeva četverokutnoga tijela	
<i>Lucius Aemilius Blastus - der Reliefname des Herstellers</i>	
<i>auf dem Boden von Krügen mit viereckigem Volumen (Zusammenfassung)</i>	
Nenad CAMBI	135-158
Dalmatinski gradovi na Trajanovom stupu u Rimu	
<i>Dalmatinische Städte auf der Trajanssäule in Rom (Zusammenfassung)</i>	

Smiljan GLUŠČEVIĆ.....	159-174
Grebeni kod Silbe - grobnica brodova	
<i>Reefs by the island of Silba - the tomb of ships (Summary)</i>	
Helga ZGLAV-MARTINAC.....	175-196
Kasnoantički grobovi na lokalitetu Dominikanski samostan u Splitu	
(Zaštitna iskopavanja 2007.-2008. godine)	
<i>Spätantike Gräber an der Lokalität Dominikanerkloster Split</i>	
<i>(Schutzausgrabungen 2007-2008) (Zusammenfassung)</i>	
Željko RAPANIĆ.....	197-226
Tri ljubavne anegdote kao povijesni izvor	
<i>Drei Liebesanekdoten als historische Quellen (Zusammenfassung)</i>	
Tonči BURIĆ.....	227-256
Ulomci predromaničke skulpture iz Žednoga na otoku Čiovu	
i crkva Sv. Vitala u Divuljama na predjelu Tarce	
<i>Fragmente vorromanischer Skulpturen aus Žedno auf der Insel Čiovo</i>	
<i>und Kirche des hl. Vitalis in Divulje am Standort Tarce (Zusammenfassung)</i>	
Tomislav MARASOVIĆ	257-269
O pojavi "bizantske manire" pleternoga ukrasa u Dalmaciji	
<i>Über das Vorkommen der „byzantinischen Manier“ bei</i>	
<i>Flechtwerkschmuck in Dalmatien (Zusammenfassung)</i>	
Ante MILOŠEVIĆ	271-303
O ostavštini kasnoantičkih starosjeditelja u ranosrednjovjekovlju Dalmacije	
<i>Über die Hinterlassenschaft der spätantiken Ureinwohner</i>	
<i>im Frühmittelalter Dalmatiens (Zusammenfassung)</i>	
Nikola JAKŠIĆ	305-340
Kult sv. Petra u kasnoantičkom i srednjovjekovnom Zadru	
<i>Der Kult des hl. Petrus im spätantiken und</i>	
<i>frühmittelalterlichen Zadar (Zusammenfassung)</i>	
Vedrana DELONGA.....	341-363
Ulomci freske iz srednjovjekovnog splitskog episkopija	
<i>Fragmente eines Freskos aus dem mittelalterlichen</i>	
<i>Episkopium von Split (Zusammenfassung)</i>	
Popis autora i suradnika.....	364-365

Izdavač: Kulturno društvo Trilj
studenj, 2010.

Za nakladnika: dr. sc. Josip DUKIĆ

Scripta **Branimiro Gabričević** dicata
(Zbornik u čast Branimira Gabričevića)

Urednici:

dr. sc. Josip DUKIĆ
dr. sc. Ante MILOŠEVIĆ
dr. sc. Željko RAPANIĆ

Priredivački odbor:

Neda ANZULOVIĆ, prof.
akademik Nenad CAMBI
prof. dr. sc. Slobodan ČAČE
dr. sc. Josip DUKIĆ
dr. sc. Ante MILOŠEVIĆ
dr. sc. Željko RAPANIĆ

Lektura:

Niveska JURAGA-KOVAČEV

Prijevod sažetaka na njemački:

Franjo Frankopan VELIĆ

Računalni slog i grafička obrada:

Neven MARIN

Tisak:

Dalmacijapapir - Split

Naklada:

300 primjeraka

Za tekstove i prologe u zborniku odgovaraju autori.

Cip zapis dostupan u računalnom katalogu
Sveučilišne knjižnice u Splitu pod brojem 130904000
ISBN 978-953-95503-6-1

Na naslovnici:

Nadgrobni spomenici romaniziranih Delmata iz Sinja (ant. *Osinium*),
1. stoljeće, Muzej Cetinske krajine u Sinju, (foto: Ž. Bačić).

Tiskanje zbornika pomogao je Branimirov sin, pok., dr. med. Nikola Gabričević